

FEJEZETEK A SZLÁV NYELVTUDOMÁNYBÓL,
IRODALOMBÓL ÉS KULTÚRÁBÓL

Szerkesztette
Dudás Mária,
Menyhárt Krisztina

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2019

A KIADVÁNY MEGJELÉNÉSÉT TÁMOGATTA
Budavári Bolgár Önkormányzat

SZAKMAI LEKTOROK

Lebovics Viktória

Pátrovics Péter

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ

Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője

Sorozatszerkesztő: Lukács István

A borítót tervezte: Selley Tamás Ottó

Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.

ISSN 1789-3976

ISBN 978-963-489-162-8

TARTALOM

Előszó	7
CSÁSZARI ÉVA Élettörténetek és kétnyelvűség	9
DUDÁS ELŐD 18. századi bácskai bunyevác szövegek nyelvi elemzése	21
DUDÁS MÁRIA Öröm és bánat kifejezése a magyar és bolgár frazeológiában	34
FEDOSZOV OLEG Földrajzi nevek és a frazeológia	44
ISTVÁN ANNA Régi magyar képversek szlovák vonatkozásai	53
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN A szerb irodalomkritika kialakulása és sajátosságai a Habsburg Monarchia korában	65
JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA Az alkotói folyamat önreflexiója Karel Čapek válogatott műveiben	78
KISS SZEMÁN RÓBERT Régiségek és hamisítások a 19. század eleji szláv kultúrákban	91
LUKÁCS ISTVÁN Mesenovella a századelőn – Ivan Cankar és Balázs Béla	105
LUKÁCSNÉ BAJZEK MÁRIA A felsőszölnöki nyelvjárás szókinccse	114

MANN JOLÁN	
„Repülünk Pannónia fölött”: Miroslav Krleža útirajzai	127
MENYHÁRT KRISZTINA	
Szűz Mária kultusza a bolgár és a magyar néphitben	138
PAVIČIĆ MLADEN	
Dominik Smole <i>Fekete napok és egy fehér nap</i> című regényéről ...	152
RÁGYANYSZKI GYÖRGY	
A biblikus cseh nyelvű liturgia mítosza a magyarországi szlovák evangélikus gyülekezetekben	164
URKOM ALEKSANDER	
Gazdasági terminológia a magyar-szerb lexikográfiában	175
VIG ISTVÁN	
Újszemponatok a horvát partikula meghatározásához	183
ZSILÁK MÁRIA	
A Várnai csata (1444) utóélete írott forrásokban és a szóbeliségben	194

ÖRÖM ÉS BÁNAT KIFEJEZÉSE A MAGYAR ÉS BOLGÁR FRAZEOLÓGIÁBAN

DUDÁS MÁRIA

Abstract: Emotions play an important role in human spiritual life. They increase the chance of survival, enhance the effectiveness of communication, strengthen and control relationships, help achieve goals. The study compares Hungarian and Bulgarian phrasemes expressing two of the 6 basic emotions: joy and sorrow. Joy motivates us to action while sorrow is a lasting sadness that is reflected also in posture. Both emotions are reflected in the eyes and felt in the soul and heart. The Hungarian language uses several metaphors expressing these two emotions. Phrasemes beginning as '*Happy as*' are sarcastic, ironic and have the opposite meaning. Phrasemes beginning as '*Sad as*' are pictorial, describing and inspired by nature.

Keywords: joy, sorrow, emotion, metaphor, phraseme

Az érzelmek fontos szerepet játszanak lelki életünkben és hatással vannak, gondolatainkra, viszonyulásainkra, kapcsolatainkra. Nehéz és talán lehetetlen felsorolni az érzelem szerepét az emberi viselkedésben. Már maga az érzelem meghatározása is nehéz feladat, erre utal az, hogy a szakirodalomban nagyon sok meghatározással találkozunk (a teljesség igénye nélkül ld. JENKINS-OATLEY 2001; ATKINSON-HILGARD 2005; CSÉPE et al. 2007; HARKAI SCHILLER 2010). Az érzelmek funkcióját a pszichológián keresztül is megközelíthetjük, de a dolgozat lényegét tekintve csak a következőket emeljük ki. Az érzelmek növelik az emberi túlélés valószínűségét, fontos szerepet játszanak a kommunikációban, erősítik és szabályozzák a kapcsolatokat, segítenek a célok elérésében (CSÉPE et al. 2007: 320–322). A felsorolt tényezők messzemenően alátámasztják az érzelmek megnyilvánulását, megjelenését a frazeológiában is.

Az érzelmek több tényező szerint csoportosíthatók. Ekman 6 fő alapérzelmet határoz meg: öröm, bánat, düh, meglepettség, félelem, undor (EKMAN et al. 1972), amelyek minden kultúrában felismerhetők. A lista azonban folyamatosan bővül. Az Aszszertív Akadémia a honlapján 224 lehetséges emberi érzést sorol

fel.¹ Meghatároz alapérzelmeket és olyan összetett érzelmeket is, amelyek, amelyek alapérzelmekből tevődnek össze, mint a bűntudat, irigység stb.

Polaritás szerinti csoportosításban kellemes vagy pozitív érzéseket, valamint kellemetlen vagy negatív érzéseket különböztetünk meg. Tárgyuk szerint, vagyis az alapján, hogy mire irányul az érzelm, elkülöníthetünk intellektuális érzelmeket; erkölcsi vagy morális érzelmeket; valamint esztétikai érzelmeket: pl. a harmónia, a romantika érzése. Az érzelmi állapot jellege alapján történő csoportosításban van hangulat: kevésbé intenzív, de tartós érzelmi állapot; van indulat: nagyon intenzív rövid ideig fennálló érzelmi állapot; valamint szenvedély: nagyon intenzív és tartós, akár életünk végéig fennálló érzelmi állapot (PEA).

A tanulmány az öröm és bánat kifejezését tekinti át a magyar és bolgár frazémákban. Az öröm a kedvünk szerinti dolognak lelki hatásával kapcsolatos, egész lényünket átható derűs, vidám és kellemes érzés, az általa keltett lelkiállapot (MÉK), míg a *boldogság* a sorssal, körülményekkel való (teljes) elégedettség (MÉK). Kísérő érzelmei a derű, mulatságosság, elragadtatás. Több szinonimája is van. A magyar nyelvben: *jókedv; boldogság; örvendezés; gondtalanság; felhőtlenység; vidámság; derű*; a bolgárban: *удоволствие* 'élvezet, gyönyör'; *доволство* 'megelégedés'; *задоволство* 'megelégedettség'; *веселие* 'vidámság'; *ликуване* 'ujjongás'; *наслада* 'élvezet'; *наслаждение* 'öröm, élvezet'; *сладост* 'élvezet'; *драгост* 'öröm'; *възторг* 'lelkesedés'; *възхищение* 'csodálat'; *щастие* 'boldogság' (SzSz).

A kérdésre, hogy milyen a boldogság, a bolgár frazeológia adja meg választ. Lehet 'édes', *сладка радост*, amely egy kellemes érzés, örömet, élvezetet nyújt, vagy éppen lehet 'viharos', *бурна радост*, amely nagy erejű és intenzitású érzelm, ellenállhatatlan és heves. A magyarban az *örömmel tölt el* kifejezést emeljük ki az öröm jellemzésére, mint olyan érzést, amely elhatalmasodik az emberen. Az öröm olyan, mint a víz, előnti az embert, sőt *úszik a boldogságban*, az, aki hosszabb ideig boldog.

A boldogság olyan életérzés, amely cselekvésre készítet. A boldog ember *ugrál örömeiben; majd a plafonig ugrik; majd kibú-*

¹ <https://asszertivakademia.hu/erzesek-listaja/> Utolsó letöltés: 2019. 08. 06.

jik a bőrből. A boldogságon kívül más érzelmek is készíthetnek minket arra, hogy kibújjunk a bőrünkéből, mint a türelmetlenség, izgatottság. A boldogság tornagyakorlatok elvégzésére ösztönöz, mint a *bukfencet vet örömeben; cigánykereket hány*. Gyors mozgású állatok után eredünk, hiszen úgy örül, hogy *nyulat lehetne fogatni vele; madarat lehet vele fogatni*. Van, aki *alig tud hova lenni* örömeben vagy éppen a másik *nyakába ugrik*, szélsőséges esetekben pedig *majd eszméletét veszti*, esetleg *a földhöz veri a fenekét*. Van, aki féktelen örömeben *kánkánt táncol*. Miért kánkánt táncol a magyar ember? Talán mert a kánkán magasra dobált lábbal járt gyors ritmusú tánc, ami a magyar táncoknak nem jellemzője.

A bolgár nyelvben is mozgást jelentő igékhez kapcsolódik az öröm kifejezése, megélése. Az 'öröm' – *радост* főnév mellett a *щастие* 'boldogság' kifejezés is több frazéma összetevője. A bolgár ember 'repül örömeben', *летя от радост; летя от щастие*; esetleg 'repdes' – *пърхам от щастие*; vagy a magyarhoz hasonlóan ugrál – *скачам от радост*. A sírás nem csak a szomorúság, bánat, tehetetlenség velejárója, egyes helyzetekben, örömmünkben is sírunk, mint a *плача от радост* vagy *örömeben sír*. Az öröm veszélyes, 'bele lehet örülni', *люд съм от радост*; és a már említett módon a bolgár is lehet 'magán kívül' az örömtől, *не съм на себе си*.

A szem a lélek tükre, tartja a mondás, de a szemek érzelmeinket is elárulják. Látszik a szemben, látszik az arcon, hogy mit érzünk. Aki megörül, annak *kigyúl a szeme* vagy *kigyúl a fény a szemében*, esetleg *láng ég a szemében*; *vidámsággal telik meg a szeme*; *sugárzik a szeméből az öröm*; *ragyog a szeme a boldogságtól*. A bolgár ember számára az öröm, a boldogság, egyes esetekben a szépség olyan esemény, dolog, ami 'örömet szerez a szemnek' *радва окото*; birtokos névmással bővítve 'örömet szerez a szememnek' *радва ми окото*; ez a boldogság lehet akár 'gyógyír a szemnek' *мехлем за очите*.

Míg a szem a hely, ahol az érzés láthatóvá válik, addig a lélek, a szív az a szerv, amely érez.

A magyarban ismét megjelenik egy mozgást kifejező ige – a *repes*. Jelentése szárnyas állat, főleg madár, ide-oda repdes, szálldos, csapong (MÉK). Átvitt értelemben, főként az irodalmi nyelvben a jelentés kibővül, valaki nagyon örül, nagyon boldog.

Repes a lelke örömében vagy *repes a szíve örömében*. A bolgár nyelvben a szemhez hasonlóan a lélek is megjelenik a kifejezésben. Nem fedik teljesen az öröm jelentést a következő kifejezések, de szorosán kapcsolódnak hozzá, ezért mutatjuk be őket. Ha valami jó dolog történik, az 'jó a lelkemnek', vagyis *хубаво ми е на душата*, ami lehetőséget biztosít arra, hogy 'megnyissam a lelke-met' *отваря ми се душата*. Hol érez a bolgár ember a legerősebben, legintenzívebben, 'a lelke legmélyén' *в дъното на душата си*.

A szólások és a szóláshasonlatok „nyelvünk virágai” állítja Zsemlyei. Szerepük a hasonlat alapjául szolgáló tulajdonság, cselekvés nyomatékosított kifejezése az, hogy szemléletessé, elevenné tegyék a beszédet, a szöveget. Élénkítő hatásuk onnan ered, hogy a szemléltető erő és hangulati hatás dolgában felülmúlják a nekik megfelelő lexémákat (ZSEMLYEI 2014: 58). A magyar nyelvben gyakoriak a hasonlatok, ám az öröm kifejezése során egy érdekes sajátosságot figyelhetünk meg: az *örül, mint* kezdetű kifejezésekben megjelenik az ironia, a gúny. A hasonlatok durvák, közönségesek és gyakran bántók. Nem a felhőtlen boldogság érzését fejezik ki, hanem az ellenkezőjét, esetleg hogy az illető kevesebbrel is beérné, vagy egyes esetekben kétségbe van esve, csapdába került. *Örül, mint majom a nyakkendőnek; mint vak a fagarasnak; mint akinek a háza ég; mint az ablakos tót, mikor hanyatt esik; mint a fazekas a feldőlésnek; mint a kocsis, ki az utat elvesztette; mint vak Laci a fél szemének; mint vak kígyó a fiának; mint kalitkában a csizike; mint a fogóba esett egér; mint kinek pénze nincsen* vagy éppen *örül, hogy lyuk van a fenekén*.

A következő hasonlatokat akkor használjuk, ha valaki jelentéktelen dolognak örül, ráadásul olyannak, ami egyébként is az övé, vagy jár neki. *Örül, mint majom a farkának; mint a tót a pogácsának; mint gyermek a játéknak; mint a gyermek a bábnak* (a báb jelentése 'mézeskalács'); *mint Jutka a piros papucsának; mint Balázs a hurkának; mint a bolond a csörgős sipkának; mint az árvoamegyei tót gyerek a szűr nadrágnak; mint rossz szolga az esztendő végének*.

Végül olyan hasonlatok következnek, amelyekben főként állatok révén kerül kifejezésre az öröm egy olyan dolog miatt, amely az éhséget, a szomjúságot oltja. *Örül, mint malac a makknak; mint éh ló az abraknak; mint a tücsök a harmatnak; mint a szomjú szarvas a forrásnak; mint madár a féregnek; mint kutya a koncnak; mint*

karvaly a fürjnek; Ezek a hasonlatok kifejezhetnek sikert is: *örül, mint a vízbe esett hal; mint a férjhez menő leány; mint a vadász, ha egy szarvast elejtett*. Talán ezek a hasonlatok járnak a legközelebb az öröm kifejezéséhez, de a hangulatuk mégis gunyoros, ironikus marad.

A bolgár nyelv nem használ ilyen sok hasonlatot. Az öröm kifejezése a bolgár nyelvben is ironikus, gúnyos: *радва му се, като нашето куче на комшииската кучка* 'örül neki, mint a mi kutyank a szomszéd szukájának'. Kapcsolódik a naphoz, a nap melegéhez: *радва се, като помръзнал на слънце* 'örül, mint az átfagyott a napnak', vagy *зарадвал се като сираче на слънце* 'megörült, mint árvagyerek a napnak'. A bolgár hasonlatokban is sokszor szerepelnek állatok: *хили се, сякаш са се ожребили бащините му кобили* 'vigyorog (örömében), mintha az apja kancái ellettek volna meg'.

Van egy bolgár sajátosság, amely a magyar nyelvben nem fordul elő: az öröm érzését le kell küzdeni, meg kell fékezni, el kell nyomni, nem mutatható ki, nem vállalható mások előtt. A kifejezésekhez az *овладявам* igét használja, melynek jelentése egy érzést 'megfékez, leküzd, felülkerekedik rajta'. Ez lehet öröm (*радост*); eufória (*еуфория*); lelkesedés (*ентузиазъм*); extázis (*екстаз*); elragadtatás (*възторг*); diadal (*триумф*). *Овладях радостта си; еуфорията си; ентузиазма си; екстаза си; възторга си; триумфа си*.

Az öröm ellentétes polaritású érzése a bánat, a szomorúság. A bánat tartós szomorúság, lelki fájdalom (MÉK 2003: 86), míg a szomorúság valakinek vagy valaminek szomorú volta, állapota, esetleg egy elszomorító esemény (MÉK 2003: 1277). Kísérő érzelmek lehetnek a levertség, sajnálat, bánat, gyász. A szinonimák a magyar nyelvben *bánkódás; búslakodás; bánat; bú; keserűség; üröm*; a bolgárban *тъга* 'bánat, bú'; *гопест* 'gyötrelem, keserűség'; *печал* 'búbánat'; *натъженост* 'elszomorodás'.

A kérdésre, hogy milyen a szomorú ember, most is megkapjuk a frazemákból a választ, *búval bélelt; maga alatt van*; és gyakran *sírni volna kedve*. Azt is mondhatnánk *letört, mint a bili füle*. Ez a hasonlat átvezet a szomorúságot kifejező szóláshasonlatokhoz, amelyek nagyon kifejezőek, képszerűek, a természethez

kapcsolódnak. Szomorú, mint a tél; mint a dércsípte dohány; mint őszkor a levelevestett fa; mint a havazó ősz; mint az őszi légy. Az őszi légygel kapcsolatban érdekesség, hogy nem csak szomorú, hanem alázatos is lehet, aki néha bizony csak lézeng. A hasonlatok kifejezhetnek veszteséget: szomorú, mint a jó hitvesét vesztett férj; mint a párjavesztett madár; mint az anyátlan magzat vagy az anyját elvesztette magzat; mint a kinek apját, anyját megölték; mint a sír mellett állók; mint a várát vesztette basa; kifejezhetnek állapotot, helyzetet: szomorú, mint börtben a (muzsikus) cigány; mint börtben a kocsmá. A bolgár nyelvben a szomorú, kókadtt ember 'hervadt, mint a leszakított rózsa' *увехнал като скинат трендафил*. Ha ok nélkül szomorú valaki, a bolgár ember azt mondja, olyan 'mint-ha elsüllyedt volna 300 vitorlása' vagy 'elsüllyedtek a vitorlásai', vagyis *като че са ми потънали 300 гемии* vagy *потънаха ми гемии*. Jelentésük: ne lógasd az orrod, nem dőlt össze a világ.

Ahogy az örömről és a boldogságról, úgy a bánatról is következtethetünk a külső alapján. A testtartás, az arc, az orr, ezek a legfőbb árulkodó jegyek. Lógó orral; megnyúlt orral; hosszú orral, azaz kudarccal, felsülve, szomorúan távozik valaki. Esetleg *lekonyul az orra* valakinek, ha egy csalódás, kellemetlen meglepetés következtében elszomorodik. Az orron kívül a fejtartásból is gyanakodhatunk szomorúságra: *bánatnak adja [ereszti] a fejét; lóg a feje*.

A bolgár embernek is 'lekonyul az orra' *клюмва ми носът*, ha kétségbe esik; ha elveszíti egészséges külsejét betegség miatt. Ha 'lehajtja a fejét', vagyis *клюмва глава*, akkor kétségbe esik, elveszti a bátorságát, elszomorodik.

Míg a magyar főként a szívében, addig a bolgár inkább a lelkében érzi a szomorúságot. *Elnehezedik a szíve* vagy *nehéz a szíve* annak, akit aggodalom, szorongás, szomorúság fog el. *Elszorul a szíve* a hirtelen félelemtől, vagy ha hirtelen szomorú lesz. Aki pedig erősen bánkódik, annak *vérvik a szíve*. A magyar és bolgár embernek egyaránt *megszakad [meghasad] a szíve*, azaz *къса ми се сърцето*, ha nagy veszteséget, gyászt él meg, ha szenved. A bolgárban a szív mellett még a 'lélek szakad meg' *да ми се скъса душата*, illetve *къса ми се душата*, amikor egy megindító, megrázó esemény történik. A szív-lélek párhuzam a következő kifejezésekben is jól megfigyelhető. A magyar embernek *fáj*

a szíve, míg a bolgárnak 'fáj a lelke' *душама ме боли*; összeszorul a szívem, a bolgárnak 'a lelke szorul össze' *душама ми се свуба* valakiért vagy valamiért; nagy kő nyomja a szívemet, ha valami folyamatosan nyomaszt, illetve 'kő fekszik a lelkemen' a bolgárban *камък ми легна на душама*. A magyarban ezenkívül még a bánat *marja* [nyomja] a szívét. Megtalálható a nyomja a lelkét kifejezés is, de a jelentés a bűnhöz, a bűntudathoz, egy elkövetett gaztethoz kapcsolódik. 'Elolvad a lelke', *душама ми се топу* a bolgárnak, akit egyfelől valami kellemes élmény ért, de második jelentésben megjelenik a szenvedés, a nagy fájdalom. A magyar nyelvben nincs negatív jelentése ennek a frazémának, *elolvad a gyönyörtől* [gyönyörűségtől, boldogságtól]. 'Kiszárad a lelke' *душама ми съхне*, vagy 'eltűnik a lelke' *душама ми чезне* annak, aki nagy lelki szenvedésen megy át, nem talál megnyugvást. *Megkeseredik a szíve* annak, akit nagy keserűség, szomorúság fog el.

A szemnek, mint már említettük, jelentős szerepe van az érzelmek kifejezésében: *kigyúl valakinek a szeme*; illetve *kigyúl a fény valakinek a szemében*, vagyis boldogság tükröződik a tekintetében. Megtaláljuk ennek ellenkezőjét is, *kialszik a fény valakinek a szemében*, amikor hirtelen szomorú lesz a tekintete.

Ha színekkel kell kifejezni a bánatot, akkor a legsötétebb színre asszociálunk, és megjelenik a fekete szín. Amikor a bolgár ember szomorú, rossz kedvében van, azt mondja *на черна вълна съм* 'fekete hullámon vagyok'; vagy 'mindent fekete fényben látok' *виждам всичко в черна светлина*; illetve 'csak a fekete oldalt látom' *виждам само черната страна*.

Megfigyelhető mind a két kultúrában, hogy az öröm és a bánat, a boldogság és a szomorúság összekapcsolódik. Vannak kifejezések, amelyek figyelmeztetnek, hogy a túl nagy örömmel, bánat lehet a vége. *Öröm, üröm: csak egy betűben különböznek*, figyelmeztet a magyar. *Öröm ürömmel jár; nincsen öröm üröm nélkül* vagy *nincsen rózsza tövis nélkül*, amikor az örömből bánat vegyül, hiszen nincs az életben tökéletes öröm, zavartalan boldogság. Örömmel gyakran szomorúság a vége; *drágán szerzett öröm, hamar leshen üröm; szomorúsággal jár az öröm; pénteki öröm, vasárnapi üröm*, sőt a nagy öröm meg is ölheti az embert. A bolgár nyelvben is 'az

öröm és a bánat együtt járnak', *радостта и скръбта заедно ходят*; 'megosztom az örömet és a bánatot', *деля радости и скърби*; 'örömmön és ínségen keresztül', *през радости и неволи, tartja* a bolgár.

A tanulmány célja az *öröm* és a *bánat* változatos nyelvi képének bemutatása. Mind a két érzelem kiemelkedő szerepet játszik az emberek életében, a hétköznapiakban. A bemutatott érzelmek kifejezésének módjában a két nyelv frazeológiai készlete egyezéseket mutat, de feltártunk különbségeket is. Ennek legfőbb magyarázata az, hogy az alap vagy egyetemes érzelmek kifejezése hasonló a világ szinte minden népénél, és ez az érzelmek felismerésében támpontot jelent. Az érzelmekifejezést az öröklött tényezők mellett a kulturális és egyéni tényezők is befolyásolják, ami pedig a frazeológiában megjelenő különbségek okára világít rá.

Az öröm olyan, mint a víz, eltölt és úszni lehet benne. Mind a két nyelvben cselekvésre, mozgásra késztet, a magyarban inkább ugrálásra, míg a bolgárban repülésre. Olyan erős érzelem, hogy nem tudjuk, hová legyünk tőle. A magyar nyelvben nagy számban találunk hasonlatokat. A boldogsághoz ironikus, durva szóláshasonlatok tartoznak, amelyek jelentése a leggyakrabban ellenkező hatású, negatív, gunyoros. A bánathoz kapcsolódó szólások ezzel ellentétben, képszerűek, kedvesek, leíróak és a természethez kapcsolódnak. A bolgár nyelvben nem találunk számottevő mennyiségben hasonlatokat. Mind a két népnél a külső árulkodik az érzelmekről. Az ember külsejéből, tartásából, szeméből következtetéseket vonhatunk le a benne dúló érzelmekről.

Több olyan kifejezést is találtunk, amelyek nem csak egy érzést fejeznek ki, hanem akár jelenthetnek nagy örömet vagy bánatot, de kapcsolódhatnak idegességhez, türelmetlenséghez. *Megrezdül a szíve valakinek*, ha külső hatásra rövid ideig tartó örömet vagy szomorúságot érez.

Különbséget mutat a nyelvi kép abban, hol érezzük a bánatot. Míg a magyar a szívében, addig a bolgár ember a lelkében. A kifejezések nagy hasonlóságot mutatnak, kivételt a kiemelt komponens képez.

A boldogság és a szomorúság, az öröm és a bánat sokszor együtt járnak. A magyar nyelv szemléletesen ezt úgy fejezi ki, hogy *öröm, öröm: csak egy betűben különböznek*.

Az érzelmek kifejezése tehát az adott érzelem kommunikációját segíti. Az érzelmek kifejezése összetett folyamat, a test számtalan megnyilvánulása részt vesz benne. Az érzelmeket, ahogy a frazeológia is bizonyítja, legszembetűnőbben az arckifejezés, a testtartás és a gesztusok fejezik ki, de a hanglejtés, a beszédtempó és a hangszín szintén sok információt nyújthat a kommunikáció folyamatában (PEA).

BIBLIOGRÁFIA

- ATKINSON Richard C. – HILGARD Ernest 2005: *Pszichológia*. Budapest: Osiris Kiadó.
- CSÉPE Valéria, GYÓRI Miklós, RAGÓ Anett (Szerk.), 2007-2008: *Általános pszichológia 1-3. – 3. Nyelv, tudat, gondolkodás*. Budapest: Osiris.
- EKMAN Paul – FRIESEN V. Wallace – ELLSWORTH Phoebe 1972: *Emotion on the Human Face*. New York: Pergamon.
- HARKAI SCHILLER Pál 2010: *Pszichológia és emberismeret*. Budapest: Hermit Könyvkiadó.
- JENKINS Jennifer M. – OATLEY Keith, 2001: *Érzelmek*. Budapest: Osiris.
- MÉK 2003 = *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- PEA = Pszichológiai elméleti alapok. Az érzelemről általában. http://old.ektf.hu/hefoppalyazat/pszielmal/az_rzelemrl_italban.html Utolsó letöltés: 2018. 12. 03.
- ZSEMLYEI János, 2014: *A mai magyar nyelv szókészlete és szótárai*. Kolozsvár: Erdélyi Tankönyvtanács.

SZÓTÁRAK

- BÁRDOSI Vilmos (szerk.) 2003: *Magyar szólástár. Szólások, helyzetmondatok, közmondások értelmező és fogalomkörü szótára*. Budapest: Tinta.

O. NAGY Gábor 1966: *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Gondolat.

T. LITOVKINA Anna 2005: *Magyar Közmondástár*. Budapest: Tinta.

<http://mek.oszk.hu/09100/09112/html/index.html>

DUGONICS András 1820: *Magyar példabeszédek és jeles mondások*. Szeged.

ERDÉLYI János 1851: *Magyar közmondások könyve*. Pest.

MARGALITS Ede 1896: *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Budapest.

SIRISAKA Andor 1891: *Magyar közmondások könyve*. Pécs.

Български национален корпус. <http://dcl.bas.bg/bulnc/>

НИЧЕВА, Кети – СПАСОВА-МИХАЙЛОВА, Сийка – ЧОЛАКОВА, Кристалина 1974: *Фразеологичен речник на българския език*. Том първи А–Н. София: БАН.

- - , 1975: *Фразеологичен речник на българския език*. Том втори О–Я. София: БАН.

НИЧЕВА, Кети 1993: *Нов фразеологичен речник на българския език*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.